

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال دوم، شماره پیاپی ۶، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۲

تاریخ دریافت: ۹۲/۲/۴ تاریخ پذیرش: ۹۲/۸/۷

صص ۹۹-۱۱۶

تبیین مؤلفه‌های امنیتی مؤثر بر گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت

کمال کوهی، استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز*

محمد باقر بهشتی، استاد گروه اقتصاد دانشگاه تبریز

داود دعاگویان، استادیار ارتباطات دانشگاه علوم انتظامی

شمسی محمدنژاد، رئیس دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان آذربایجان شرقی

چکیده

مؤلفه‌های امنیت انتظامی یکی از عوامل مهم و اصلی تقویت و تضعیف‌کننده میزان جذب و دفع سرمایه‌گذار در یک جامعه است. در همین راستا، مقاله حاضر با هدف بررسی مؤلفه‌های امنیت انتظامی بر گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان آذربایجان شرقی تدوین شده است. تحقیق به روش پیمایشی انجام شده و جامعه آماری آن را سرمایه‌گذاران استان آذربایجان شرقی تشکیل می‌دهند که بالغ بر ۸۷۹۴ نفر هستند. از این تعداد ۳۹۰ نفر بر اساس فرمول نمونه‌گیری با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای توأم با تصادفی ساده برای مطالعه انتخاب شده‌اند. همچنین، ابزار گردآوری در این تحقیق، پرسشنامه بوده است. پس از تجزیه و تحلیل داده‌ها، یافته‌ها نشان می‌دهد که: میزان گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان در سطح متوسط به بالا بوده و بین متغیرهای میزان رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی، امنیت انتظامی، امنیت روانی و حفظ شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار با میزان گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان، همبستگی معنادار و معکوسی وجود داشته است و این متغیرها توانسته‌اند تا ۲۶ درصد از واریانس گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت را تبیین نمایند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌گذار، مهاجرت، امنیت انتظامی، امنیت روانی، عملکرد نیروی انتظامی

^۱ این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی «بررسی علل گرایش سرمایه‌گذاران استان آذربایجان شرقی به مهاجرت از استان با تأکید بر علل امنیت انتظامی بوده و اعتبار آن نیز از سوی دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی نیروی انتظامی استان آذربایجان شرقی تأمین شده است.

مقدمه

سرمایه و امنیت لازم و ملزوم یکدیگرند. نمی‌توان سرمایه را بدون امنیت درک کرد. به همین علت، صاحبان سرمایه در طول تاریخ از طرفداران جدی امنیت بوده‌اند و سرمایه خود را از مناطق پرآشوب و بحران‌زا به محیط امن و آرام انتقال می‌داده‌اند. گشت و گذار وقایع تاریخی در ایران، از جمله چگونگی انتقال سرمایه آذربایجان به تهران و در پی اشغال آذربایجان توسط روسیه تزاری و همچنین، انباشت سرمایه کلان در برخی از امیرنشین‌های خلیج فارس و حتی انتقال سرمایه از کشوری به کشوری دیگر بهترین دلیل این مدعاست. بنابراین، می‌توان گفت که سرمایه و سرمایه‌گذاری هم‌زاد و قرین امنیت است و رشد سرمایه‌گذاری به مفهوم مولد آن با اطمینان خاطر سرمایه‌گذار ملازمه تنگاتنگی دارد (فرهودی‌نیا، ۱۳۸۹: ۳۰). از سوی دیگر، ارتباط نزدیکی بین سرمایه و توسعه وجود دارد. هر کجا سرمایه‌گذاری بیشتری انجام شود، آن منطقه از میزان توسعه یافتگی بالایی برخوردار خواهد بود. بنابراین، سرمایه‌گذاری در همه کشورها به عنوان مهمترین عامل توسعه در زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی به شمار می‌رود؛ از این رو تأمین امنیت در این بخش نقش بسیار مهمی را در شکوفایی اقتصادی ایفا می‌کند. صاحبان سرمایه خواستار این هستند که در محیطی امن و آرام به فعالیت‌های اقتصادی بپردازند، بنابراین، باید به شاخص‌های تأمین و ثبات امنیت در بخش‌های مختلف اقتصادی به طور جدی توجه کرد.

در بررسی امنیت سرمایه‌گذاری از دیدگاه سرمایه‌گذاران خارجی توجه به رتبه‌بندی ریسک سرمایه‌گذاری در کشورها از اهمیت خاصی برخوردار است، زیرا یکی از مهمترین معیارها برای تصمیم به سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران خارجی است. شاخص ریسک هر کشور، در واقع بیانگر اوضاع کشور از لحاظ

سیاسی، اقتصادی و اجتماعی است و نشان می‌دهد که تا چه میزان می‌توان به سرمایه‌گذاری در یک کشور و بازگشت اصل و سود آن اعتماد داشت. شاخص ریسک، همچنین در تنظیم هزینه‌های سرمایه‌گذاری و نرخ‌های بیمه سرمایه‌گذاری مؤثر است. در کشوری که ریسک بالا وجود دارد، هزینه‌های سرمایه‌گذاری و نرخ‌های بیمه نیز بالاست. بنابر این بازدهی نهایی سرمایه‌گذاری در این گونه کشورها علی‌رغم توجیه اقتصادی کمتر می‌شود.

مهاجرت در طول تاریخ همواره وجود داشته و به انگیزه‌های مختلف صورت می‌گرفته است، اما در میان انواع مهاجرت، مهاجرت سرمایه‌گذار یا مهاجرت نخبه اقتصادی که سرنوشت‌ساز و با اهمیت است، از یک جامعه به جامعه دیگر و از یک استان به استان دیگر در صورت قطع ارتباط، تأثیرات زیانباری برای مبدأ و تأثیرات مفید و مطلوبی برای مقصد گذاشته است. البته، گردش سرمایه در درون مرزهای یک کشور امر پسندیده‌ای تلقی می‌شود، اما گردش آن در خارج از مرزها که هیچ سودی بر کشور نداشته باشد، امری نکوهیده و مذموم بوده، موجب اتلاف سرمایه ملی می‌گردد.

بیان مسأله

میزان و حجم سرمایه‌گذاری در هر کشوری، تابعی است از مجموعه متغیرهای گوناگون و نحوه ایجاد شرایط انگیزشی جذب سرمایه. دارنده سرمایه هنگام اتخاذ تصمیم برای سرمایه‌گذاری به دو اطمینان نیاز دارد: نخست، اطمینان از سودآوری؛ دوم: اطمینان از عدم تعرض به سرمایه او. عدم تمایل سرمایه‌گذار خارجی از سرمایه‌گذاری در ایران و سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذار داخلی در فعالیت‌های سوداگرانه غیرمولد زود بازده و یا خروج سرمایه از کشور علامتی است که نشان‌دهنده نیاز

رشد اقتصادی نیز به کاهش تعداد فرصت‌های شغلی منجر شده و نهایتاً میزان بیکار در آن افزایش می‌یابد. با افزایش در میزان بیکاری، احتمال بروز آسیب‌های اجتماعی نظیر دزدی، سرقت و انواع دیگر جرایم افزایش می‌یابد. افزایش در میزان جرایم نیز به مختل شدن امنیت فردی و اجتماعی در منجر جامعه شده و در این راستا نیز حفظ نظم و امنیت در جامعه به وسیله دستگاه‌های انتظامی کار ساده‌ای نخواهد بود. پس سرمایه‌گذاری در کشور و منطقه خود به نوعی به طور مستقیم و غیرمستقیم در نظم و امنیت فردی و اجتماعی آن کشور و منطقه تأثیر بسزایی دارد.

استان آذربایجان شرقی یکی از مهاجر فرست‌ترین استان‌های کشور بوده است و میزان مهاجر فرستی آذربایجان شرقی بیش از استان‌های جنگزده مانند ایلام و خوزستان بوده است. شاهد مدعای فوق نتایج سرشماری‌هایی عمومی نفوس و مسکن دهه‌های ۶۰، ۷۰ و ۸۰ بوده است. استان آذربایجان شرقی در دهه ۶۵ تا ۷۵ با خالص مهاجرت منفی ۸۸۴۵۸ بزرگترین استان مهاجر فرست کشور محسوب می‌شود. همچنین، خالص مهاجرت دهد ۷۵ تا ۸۵ بیشتر از دهه قبل شده است. اما نتایج سرشماری ۹۰ نشان می‌دهد که بهبود نسبی در وضعیت مهاجر فرستی استان مشاهده شده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال‌های ۷۰، ۸۰ و ۹۰). با این همه، طبق ادعای رئیس سابق مدیریت و برنامه‌ریزی استان، استان آذربایجان شرقی همچنان در ردیف یکی از استان‌های مهاجر فرست به شمار می‌رود. وی دلیل عدم سرمایه‌گذاری مناسب برای حل معضل بیکاری در استان در سال‌های گذشته را همین موضوع می‌داند (خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۰، ۱۰ مهر). در این میان، مهاجرت صاحبان سرمایه از استان در محافل دانشگاهی و غیر دانشگاهی به عنوان مسأله اساسی در سطح استان مطرح است. علاوه

به تلاش در جهت افزایش امنیت سرمایه‌گذاری در کشور است؛ به عبارتی دیگر، یکی از مهمترین موانع شکل‌گیری سرمایه‌گذاری در هر کشور و منطقه‌ای، بی‌ثباتی شرایط اقتصادی، اجتماعی و نوسان‌های امنیتی محسوب می‌شود (زهی، ۱۳۸۹: ۸۱ و رهبر و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۲).

مهاجرت نخبگان اقتصادی، بویژه سرمایه‌گذاران یکی از معضلات کشورهای در حال توسعه است که نشان‌دهنده مشکلات ساختاری در عرصه‌های مختلف آن کشورهاست. سرمایه پایبند وطن و احساسات نیست؛ هر کجا احساس ناامنی کند، به مکانی مطمئن‌تر با کسب بازدهی بیشتر منتقل می‌شود، پس فرار سرمایه موضوعی صرفاً اقتصادی نیست، بلکه ابعاد تاریخی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی را نیز در بر دارد (افضلی ابرقویی و خانی قرینه گپی، ۱۳۸۹: ۲۸). این پدیده نه تنها تأثیرات منفی بر روند رشد و توسعه اقتصادی کشورهای در حال توسعه بر جا گذاشته، بلکه شکاف توسعه‌ای بین کشورها و حتی استان‌ها را نیز تشدید کرده است. بنابراین، می‌توان گفت که فرار سرمایه و مهاجرت سرمایه‌گذاران با میزان توسعه یافتگی و مطلوبیت احساس امنیت در جامعه رابطه‌ای تنگاتنگ دارد. هر کجا امنیت انتظامی در سطح مطلوبی باشد و مردم احساس امنیت کنند، میزان سرمایه‌گذاری در آنجا روند صعودی پیدا می‌کند. همچنین، یکی از فاکتورهای اصلی در تعیین محل سرمایه‌گذاری، میزان توسعه یافتگی مناطق و کشورها محسوب می‌شود. به همین علت، جوامع و مناطق توسعه یافته، بیشترین و بالاترین میزان جذب سرمایه و سرمایه‌گذار را دارند و اغلب مهاجرت‌های سرمایه‌گذاران متوجه چنین جوامع و مناطق هستند.

مهاجرت سرمایه‌گذار از کشورهای در حال توسعه و استان‌های توسعه نیافته، موجب کند شدن روند رشد و توسعه اقتصادی کشور و استان می‌گردد. کند شدن روند

کرد (حاج حسینی، ۱۳۸۵: ۳۷). به عقیده راونشتاین عوامل جذب اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی، فرد مهاجر را به سوی مهاجرت جلب می‌کند و عوامل نامطلوب او را از محل اقامت خویش دفع می‌نماید (زاهد زاهدانی، ۱۳۶۵: ۲). طبق قوانین مهاجرتی راونشتاین، مهاجر از منطقه‌ای که در آن فرصت‌های کمتری وجود دارد به منطقه‌ای می‌رود که فرصت‌های زیادی در دسترس او باشد (زنجان، ۱۳۸۰: ۱۳۱).

نظریه راونشتاین، به قانون جاذبه و دافعه^۲ معروف است. بر اساس این نظریه، افراد در بیشتر وقت‌ها بر اثر عامل‌های جذاب نقطه‌های مهاجرپذیر و عامل‌های دفع‌کننده نقطه‌های مهاجر فرست، مبادرت به مهاجرت می‌کنند. به عبارت دیگر، مطابق با این نظریه مجموعه‌ای از علل و عوامل محیطی درون و برون مرزی به عنوان علل کششی و رانشی، به تغییر روند، گسترش و تداوم مهاجرت سرمایه‌گذاران از یک کشور و یا یک منطقه می‌انجامد.

اورت اس. لی^۳ بر نظریه جذب و دفع تأکید نموده، آن را منشأ بروز مهاجرت می‌داند. تأکید لی بر موانع مداخله‌گر است؛ آنچنان که اظهار می‌دارد: بین دو مکان مجموعه‌ای از موانع مداخله‌گر وجود دارد که در مواردی مقدار آن کم و در مواردی نیز این میزان زیاد است. مهمترین مانع مطالعه شده فاصله است... البته، افراد مختلف تأثیرات متفاوتی را از بین موانع می‌پذیرند. عواملی که برای عده‌ای کم اهمیت هستند (برای مثال، هزینه سفر) ممکن است برای عده دیگری تحریم‌کننده باشند. عقاید تئوریک اورت اس. لی به مزایا و مضرات مکان مبدأ همانند پتانسیل‌های مکان مقصد و همچنین، موانع مداخله‌گر بین دو مکان توجه دارد (حاج حسینی، ۱۳۸۵: ۳۸). اورت لی معتقد است که هر یک از منطقه‌ها و

بر آن، با توجه به میزگردهای متنوع در فرماندهی نیروی انتظامی استان آذربایجان شرقی در خصوص مهاجرت سرمایه‌گذاران از استان و مباحث مطرح شده در آن میزگردها، می‌توان گفت که مهاجرت سرمایه‌گذاران برای این استان به عنوان یکی از مهمترین و عمده‌ترین مسائل استانی تبدیل شده است (دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان، ۱۳۹۰)؛ به گونه‌ای که دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان در حدود چهار سال بر روی این امر به صورت علمی کار کرده است. ماحصل مطالعات انجام شده در دفتر تحقیقات کاربردی مذکور نشان می‌دهد که مؤلفه‌هایی نظیر احساس امنیت و آرامش و نقش نیروی انتظامی در بهبود آن در میان سرمایه‌گذاران، از عوامل عمده و تأثیرگذار برای جذب سرمایه‌گذاران بوده است. استان آذربایجان شرقی از استان‌هایی است که ضریب امنیت عمومی آن در سطح مناسب قرار دارد و جزو استان‌های طراز اول کشور تلقی می‌شود. آیا این میزان امنیت در حوزه سرمایه‌گذاری نیز وجود دارد و آیا دلایل امنیتی در مهاجرت سرمایه‌گذاران از استان تأثیر دارند؟ در این پژوهش کوشش بر این است که علل مهاجرت سرمایه‌گذاران از استان آذربایجان شرقی به مناطق دیگر با تأکید بر امنیت انتظامی را شناسایی شود و راهکارهای لازم در جهت کنترل و کاهش مهاجرت سرمایه‌گذاران از استان ارائه گردد.

چهارچوب نظری

نظریه‌های مهاجرت

یکی از مهمترین نظریه‌ها در خصوص تبیین انواع مهاجرت، بویژه مهاجرت سرمایه‌گذاران، نظریه جاذبه و دافعه به شمار می‌رود. در همین راستا، راونشتاین^۱ در سال ۱۸۸۵ مقاله معروفی با عنوان «قوانین مهاجرت» ارائه

^۲ Push = Pull

^۳ Overt.1.1

^۱ Ravenstein

مزایای اجتماعی مربوط می‌شود و جنبه ذهنی و اداری که به برداشت نخبگان و جامعه از شأن، منزلت و جایگاه آنان بر می‌گردد. اگر نخبگان از نظر شاخص‌های عینی در رفاه نباشند و منزلت و جایگاه واقعی و شایسته شأن خود نداشته باشند، فرد ممکن است که تصمیم به مهاجرت بگیرد و به مکانی که فضای عمومی و اجتماعی در آن، جایگاه و منزلت بالاتری برای فرهیختگان و متخصصان قائل است، مهاجرت نماید (ذاکر صالحی، ۱۳۸۳: ۱۹۶).

از نظر شولتز و ساستاد^۱، هر مهاجری آنچه را از دست می‌دهد، با آنچه که ممکن است به دست آورد، مقایسه می‌کند. اگر دستاوردهایش بیش از فقدان‌هایش باشد؛ دست به مهاجرت می‌زند و گرنه آن را به فراموشی می‌سپارد. از دیدگاه آنها، دستاوردها شامل عناصر پولی و غیر پولی است. از عناصر غیر پولی می‌توان «امنیت روانی» را ذکر کرد که نتیجه ترجیح دادن مکانی بر مکان دیگر است. هزینه‌های روانی در برگیرنده عواملی، نظیر ترک محیط آشنا، پذیرش عادت‌های تازه اجتماعی، غذایی، امنیت و مانند آن است. از هزینه‌های پولی نیز می‌توان به مخارج نقل و انتقال، قطع دستمزدها، هزینه کارآموزی و خرید وسایل جدید اشاره کرد (تقوی، ۱۳۸۳: ۳۳).

زیمرن و ونچوری معتقدند که تصمیم‌گیری به مهاجرت از سوی نیروی کار تا حد زیادی به تفاوت‌های موجود در نابرابری‌های منطقه‌ای در رفاه بستگی دارد. از این رو، تفاوت در درآمد، نرخ بیکاری، هزینه زندگی، کالاهای عمومی، از جمله عوامل مهم برای مهاجرت محسوب می‌شوند. تصمیم به مهاجرت و هزینه‌های آن نه تنها هزینه‌های پولی مانند هزینه‌های سفر و درآمد مبدأ را

کشورها دارای عوامل مثبت، منفی و خنثایی هستند که نخبگان، بویژه نخبگان مالکیت و اقتصادی را از آن محل‌ها دور یا به آن محل‌ها نزدیک یا بی‌تفاوت می‌کند. اثر هر یک از عوامل بنا به شخصیت و خصوصیات فردی (از جمله سن، جنس، تحصیلات، نژاد سطح مهاجرت، قومیت و...) متفاوت خواهد بود. به برخی از عوامل رانشی و کششی اشاره می‌شود:

الف) عوامل رانشی: شرایط نامطلوب اقتصادی، تحولات سیاسی، کم توجهی به سرمایه‌گذار، رقابت نادرست، بحران اشتغال، پایین بودن سطح تکنولوژی، عدم برنامه‌ریزی در جذب سرمایه‌گذار، کاهش شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار و از همه مهمتر، کاهش سطح امنیت سرمایه‌گذاری.

ب) عوامل کششی: امکانات صنعتی کشورهای پیش‌رفته، امید به آینده بهتر، دسترسی به فرصت‌های بهتر، درآمد و سود بالاتر فعالیت‌های تولیدی، جذابیت‌های زندگی مدرن، دسترسی به فرصت‌های شغلی، ثبات سیاسی، کاهش فاصله اطلاعاتی و جهانی شدن، سطح بالای امنیت، بازدهی و سود بالاتر (صالحی عمران، همان: ۶۴).

در مجموع، آنچه از نظریه جذب و دفع درخصوص موضوع تحقیق حاضر بر می‌آید، این است که عملکرد مطلوب نیروی انتظامی در برقراری نظم و امنیت، مطلوبیت ضریب امنیت در همه ابعاد آن، به عنوان عامل کششی و عدم آن به عنوان عامل رانشی در سرمایه‌گذاری تلقی می‌شود.

همچنین، نظریه پردازان بحران منزلتی معتقدند که مهاجرت، محصول نوع نگاه نخبگان (صاحبان سرمایه) به شأن و منزلت اجتماعی خود در جامعه است. منزلت اجتماعی دو جنبه دارد: جنبه عینی که به رفاه، معیشت، سبک زندگی و میزان برخورداری آنها از مواهب و

¹ Schultz and Sjaated

(حاجی یوسفی و همکاران، ۱۳۸۵: ۴۰)

از نظرمولار، امنیت اجتماعی ضامن تأمین امنیت برای گروه‌های اجتماعی جامعه است. گروه‌هایی که به جهت ایجاد اشتراکات و تعلقات میان اعضایشان، هویت جمعی آنان را به خانواده، دوستان، هم‌محیطی‌ها و غیره پیوند می‌دهد. خطرات هم شامل تمام عواملی است که با کاهش روابط و مناسبات میان افراد و گروه‌ها باعث از هم پاشیدگی گروه‌ها می‌شوند (نوبدینیا، ۱۳۸۵: ۴۳).

چلبی نیز معتقد است که چهار نوع دلبستگی اصلی و عام بر مبنای نیازها وجود دارد. چلبی این چهار دلبستگی یا علقه و نیاز را چنین دسته‌بندی می‌کند: ۱- دلبستگی شناختی؛ ۲- دلبستگی مادی؛ ۳- دلبستگی ارتباط و ۴- دلبستگی امنیتی. در این نظریه انسان، به عنوان موجودی هدفمند و بالقوه مضطرب برای حفظ آرامش و صیانت خود در ارتباط با محیط‌های اثباتی و اجتماعی در صدد تحقق اهداف خود است. نیاز به ایمنی و دلبستگی امنیتی نیز دارای چهار بعد است: ۱- امنیت جانی؛ ۲- امنیت مالی؛ ۳- امنیت فکری و ۴- امنیت اجتماعی (صبوری، ۱۳۸۹: ۳۹).

گیدنز، نیاز انسان به امنیت را با عنوان امنیت وجودی مطرح می‌کند. او ادعا می‌کند که امنیت وجودی به اطمینانی برمی‌گردد که بیشتر آدم‌ها به تداوم تشخیص هویت خود و دوام محیط‌های اجتماعی و مادی کنشی در اطراف خود دارند. از نظر وی، احساس اعتمادپذیری

در بر می‌گیرد، بلکه هزینه‌های روانی ناشی از جدایی خانواده و دوستان را شامل می‌شود (Zimmermann, 1995 and Venturini, 2004).

تودارو^۱ به عنوان یک صاحب‌نظر، با توسل به نظریه مهاجرتی هزینه و فایده بیان می‌کند که مهاجرت اساساً بر پایه محاسبه اقتصادی و عقلانی فرد است. به نظر وی، مهاجرت صرفاً به دلیل اختلاف درآمدها بین مناطق اتفاق نمی‌افتد، بلکه براساس یک منطق صورت می‌گیرد. تودارو معتقد است که درک مهاجر بالقوه از جریان درآمد مورد انتظار، بخشی از تصمیم‌گیری او برای مهاجرت است که به درآمدهای متداول و نیز برآورد ذهنی او درباره احتمال دستیابی به درآمد بیشتر در بخش نوین شهری بستگی دارد. الگوی نظری تودارو، اساس حالت گسترش یافته نگرش سرمایه انسانی است که توسط ستاد ارائه شده است (لهسایی‌زاده، ۱۳۶۸: ۲۰۱).

نظریه‌های امنیت

نظریه نیازهای مازلو، یکی دیگر از نظریه‌هایی است که در تبیین مهاجرت اهمیت تعیین‌کننده دارند. این نظریه که در سطح خرد و تنگ دامنه به موضوع توجه نشان می‌دهد، ریشه مهاجرت را در ارضا یا عدم ارضای پنج دسته از نیازهای مختلف درونی افراد می‌داند که عبارتند از: ۱- فیزیولوژیک؛ ۲- ایمنی؛ ۳- اجتماعی؛ ۴- احترام و ۵- خودیابی. از این نظرگاه، در صورتی که نیازی از نیازهای پنجگانه پیش‌گفته نخبگان برآورده نشود، آنها مهاجرت را وسیله مناسبی برای تأمین احتیاجات مختلف خویش می‌بینند (صالحی عمران، ۱۳۸۵: ۶۲). همه نیازهای مد نظر مازلو مهم هستند، اما در تحقیق حاضر بر دو نیاز امنیت و احترام تأکید بیشتری شده است.

¹ Todaro

بر حسب نظریه‌های مهاجرت و امنیت می‌توان ادعا کرد که امنیت ماهیت وجودی و شرط بقای جامعه و توسعه آن تلقی می‌شود. به عبارت دیگر، ارتباط متقابل از نوع معکوس بین مهاجرت و امنیت وجود دارد. از مهمترین نوع امنیت که نقش زیادی در برقراری توسعه و سرمایه‌گذاری ایفا می‌کند، امنیت اقتصادی است. وجود امنیت اقتصادی از مهمترین مؤلفه‌های رشد سرمایه‌گذاری در بخش‌های سه گانه اقتصادی است. برخورداری از ثبات سیاسی نیز از شاخص‌های اصلی در جذب سرمایه‌گذاری خارجی به شمار می‌رود. اتخاذ سیاست‌های مناسب برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و تضمین امنیت اقتصادی، اجتماعی و انتظامی سرمایه‌گذاران، از جمله روش‌هایی است که می‌توان به وسیله آنها توسعه اقتصادی و اجتماعی را تسریع نمود. در همین راستا، می‌توان ادعا کرد که امنیت و صنعت از خدمات متقابل یکدیگر استفاده می‌کنند. به عبارت دیگر، برقراری امنیت لازم به توسعه سرمایه‌گذاری و رشد صنعت کمک می‌کند و این مسأله نیز به نوبه خود در ساخت ابزارها و فناوری‌های مورد نیاز تأمین کنندگان امنیت از جمله پلیس تأثیرگذار است. در مجموع، می‌توان گفت که امنیت سرمایه و سرمایه‌گذار می‌آورد و سرمایه و سرمایه‌گذار باعث توسعه شده و میزان آسیب‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و انتظامی را کاهش می‌دهد و مهاجرت صاحبان سرمایه، نیروی کار و کارآفرینان را تعدیل می‌کند. اکنون، اینکه پلیس و نیروی انتظامی در خصوص امنیت سرمایه‌گذاران و مهاجرت آنها چه نقشی دارد، سؤالی است که در این مقاله به آن پاسخ داده شده است.

مبانی تجربی تحقیق

نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که مهاجرت سرمایه‌گذاران با اهداف مختلفی انجام می‌شود و عوامل گوناگونی آنها را

اشخاص و غیره برای احساس امنیت وجودی، اهمیت بنیادی دارد. این امنیت نه پدیده‌ای شناختی، بلکه پدیده‌ای عاطفی است که در ناخودآگاه ریشه دارد. در این تعریف بر دو بعد احساسی و اجتماعی امنیت تأکید شده است. گیدنز در ادامه به مهم بودن احساس امنیت در جهان مدرن می‌پردازد و بیان می‌کند که این احساس‌ها بیشتر در نتیجه حساسیت شدید عاطفی پیدا می‌شوند تا عدم عقلانیت (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۱۰-۱۱۱).

از نظر بوزان، امنیت اجتماعی به جنبه‌هایی از زندگی فرد بر می‌گردد که هویت گروهی او را سامان می‌بخشد. در واقع آنچه باعث می‌گردد گروه اجتماعی سامان گیرد، احساس وابستگی و تعلق است که میان اعضای گروه وجود دارد و به آنها کلیت یکپارچگی می‌بخشد که مبنای تعریف اعضا از هستی خویش خواهد بود و شناسایی دیگران به عنوان بیگانه و خارجی. حال هر عامل و پدیده‌ای که باعث اختلال در احساس تعلق و پیوستگی اعضای گروه گردد، در واقع، هویت گروه را به مخاطره انداخته، تهدیدی برای امنیت اجتماعی قلمداد می‌گردد (نویدینا، ۱۳۸۲: ۶۴-۶۵).

از نظر ویور، امنیت اجتماعی نباید در کنار مقولاتی، نظیر: امنیت نظامی، اقتصادی، سیاسی و زیست - محیطی که نسبت به امنیت ملی فرع محسوب می‌شوند، قرار گیرد و جایگاه و اهمیت آن در حد امنیت ملی است. وی معتقد است در شرایط اجتماعی و سیاسی کنونی جهان، امنیت اجتماعی مرجع امنیت ملی به حساب می‌آید (صبوری، ۱۳۸۹: ۳۵). وی نقش مستقلی را برای امنیت اجتماعی در کنار امنیت ملی قائل شده، جامعه را به عنوان مرجع امنیت معرفی می‌کند و معتقد است که امنیت اجتماعی ناظر بر توانایی پاسداری یا دفع تهدید از عنصری است که افراد یک جامعه را به یکدیگر مرتبط می‌سازد (صبوری، ۱۳۸۹: ۳۶).

سرمایه‌گذاری مهم می‌دانند (رهبر و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۱۳-۱۱۴). مارو^۴ در تحقیق خود نشان داده است که سرمایه‌گذاری خصوصی از فساد، سیستم قضایی و مقررات اداری تأثیر می‌پذیرد. وی این متغیرها را در شاخص ویژه‌ای جمع کرده و آن را «شاخص کارآمدی دستگاه اداری» نامیده است (برومند، ۱۳۸۷: ۱۱۰).

رئیس دانا (۱۳۷۰) انگیزه‌های اقتصادی، انگیزه‌های مادی و رفاهی، دلایل اجتماعی، ضرورت‌های حرفه‌ای انگیزه‌های ایدئولوژیک و سیاسی را به عنوان عوامل تشویق کننده و تعلق خاطر به خانواده، احساسات میهنی، گرایش‌های ایدئولوژیک، شغل و مقام و منزلت اجتماعی، انتظار و فرصت، مشکلات مالی، دلتنگی و وابستگی فرهنگی و تعارض‌ها در محیط مقصد به عنوان عوامل بازدارنده فرار مغزها معرفی می‌نماید (الماسی، ۱۳۸۴). حسین زاده بحرینی (۱۳۸۴) میزان سرمایه‌گذاری در هر کشوری را تابع مجموعه‌ای از متغیرهایی می‌داند که امنیت سرمایه‌گذاری در زمره مهمترین آنهاست. وی عوامل ناامن کننده محیط سرمایه‌گذاری و کسب و کار در ایران را در شش حوزه مسایل اقتصادی، سیاسی، حقوقی، قضایی، عملکرد دولتی و امنیت داخلی و بین‌المللی می‌داند. داوودی و شاهمردی (۱۳۸۴) نیز نشان داده است که در کنار عواملی، چون تولید ناخالص داخلی، سرمایه‌گذاری داخلی بخش خصوصی و سرمایه‌گذاری خارجی عامل ثبات سیاسی و امنیتی نیز نقش حائز اهمیتی در جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، دارد. همچنین عبیری در مقاله خود با عنوان «امنیت سرمایه‌گذاری» معتقد است که سرمایه‌گذار با فرهنگ ضعیف سازمانی روبه روست و این فرهنگ به گونه‌ای بحران‌زا عمل کرده است. بی‌اعتمادی، کمبود اطلاعات و عدم دسترسی به فرا داده‌ها زمینه تضعیف سرمایه‌گذاری را ایجاد کرده است و این معضل در سطح کلان به صورت امنیت سرمایه‌گذاری مطرح می‌شود (عبیری، ۱۳۸۶: ۶۰).

به سوی چنین رفتارهایی سوق می‌دهد. هلسن پویرسون^۱ در تحقیق خود به این نتیجه می‌رسد که سرمایه‌گذاری خصوصی به شدت تحت تأثیر ریسک سلب مالکیت، درجه آزادی شهروندی و بروکراسی قرار داشته، رشد اقتصادی نیز متأثر از ریسک سلب مالکیت و تروریسم سیاسی در کوتاه مدت و فساد و عدم پایداری به قراردادها در بلند مدت است. وی متغیرهای نهادی غیر اقتصادی، مانند: ثبات سیاسی، خطر بروز جنگ داخلی، چگونگی دیوانسالاری، بی‌اعتنایی به قراردادها به وسیله دولت و خطر سلب مالکیت را در عملکرد سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی مؤثر می‌داند (Poirson, 1998). در همین راستا، ارب نشان داده است که کشاورزان در غنا و نیجریه زمانی که احساس امنیت می‌کنند، میزان سرمایه‌گذاری در زمین‌های خود را ۸ درصد افزایش می‌دهند. در مقابل شرکت‌هایی که در کشورهای با درآمد پایین سرمایه‌گذاری کرده‌اند، برای جبران ناامنی موجود در قوانین حق مالکیت نیاز به بازگشت سرمایه بیشتری نسبت به شرکت‌های فعال در کشورهای توسعه یافته دارند (Erb, 2000). همچنین، پیمایش‌های انجام شده در کشورهای لهستان، رومانی، روسیه، اسلواکی و اوکراین نشان می‌دهد که مؤسسات و شرکت‌هایی که به ایمن بودن حق مالکیت خود باور دارند، بین ۱۴ و ۴۰ درصد بیشتر از سود حاصله اقدام به سرمایه‌گذاری مجدد می‌کنند (Johnson, et al. 2002). نک استفانو^۲ نیز نشان داده است که سرمایه‌گذاری خصوصی و رشد اقتصادی از آنچه آن را کیفیت نهادی نام نهاده، تأثیر می‌پذیرد. این شاخص میانگین عوامل، فساد، حاکمیت قانون، چگونگی دیوان سالاری، مخاطره بی‌اعتنایی به قراردادها و مخاطره سلب مالکیت به وسیله دولت است. دانیل کافمن^۳ و همکارانش نیز ثبات سیاسی، کارآمدی دولت، کیفیت قانون، حاکمیت قانون و کنترل فساد را در افزایش

¹ H. Poirson

² N. Stefano

³ D. Goffman

⁴ Murrow

برخی از محققان نیز معتقدند عوامل بنیادی و ریشه‌ای که با فرهنگ و یا ساختار سیاسی کشور عجین شده‌اند و برخی دیگر، با توجه به رویکرد اقتصادی دولت‌ها، عوامل برون مرزی و عملکرد کارگزاران اقتصادی را در امنیت سرمایه‌گذاری مؤثر می‌دانند. موانع فرهنگی، اجتماعی، بزرگ بودن دولت، عدم تعریف مناسب قانون و امنیت در تولید و توزیع، وجود رقابت‌های نابرابر، وضعیت مالکیت خصوصی، طرز رفتار و پذیرش محلی، تکریم سرمایه‌دار، ذهنیت‌های منفی نسبت به سرمایه‌گذار، عملکرد نامناسب نهادهای دولتی، از جمله نیروی انتظامی، نظیر بوروکراسی‌های گسترده، رفتارهای تبعیض‌آمیز، برخوردهای سلیقه‌ای، بی‌ثباتی قوانین، عدم هماهنگی نهادها در اجرای سیاست‌ها، عملکرد نهادهای انتفاعی دولتی نیز می‌توانند موجب افزایش عدم اطمینان در سرمایه‌گذاری و افزایش هزینه‌های جانبی تولید شود (رهبر و همکاران، ۱۳۸۶؛ فرهودی نیا، ۱۳۸۹؛ رحمانی، ۱۳۸۹؛ بیگی، ۱۳۸۹).

فرضیه‌های تحقیق

۱- با افزایش میزان رضایت از عملکرد نیروی انتظامی،

$$n = \frac{NpqT^2}{Nd^2 + pq^2T^2} = \frac{8794 \times 0/5 \times 0/5 \times 3.84}{8794 \times (.0/05)^2 + (0/5 \times 0/5) \times 3.84} = 368$$

در این تحقیق، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب توأم با تصادفی ساده استفاده شده است. فرایند نمونه‌گیری به این صورت بود که در مرحله اول سرمایه‌گذاران بر حسب بخش‌های سه‌گانه فعالیت اقتصادی به سه طبقه عمده تقسیم شده‌اند و در مرحله دوم از داخل هر طبقه به تناسب نمونه به روش تصادفی

گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت کاهش پیدا می‌کند.
۲- هر چه امنیت روانی سرمایه‌گذار بالاتر باشد، گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت کاهش پیدا می‌کند.
۲- میزان بالای امنیت انتظامی گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت را کاهش می‌دهد.
۴- هر چه شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار در استان بالاتر باشد، گرایش سرمایه‌گذار به مهاجرت کاهش می‌یابد.

روش‌شناسی

جامعه آماری پژوهش حاضر سرمایه‌گذاران استان آذربایجان شرقی هستند که تعداد آنها در سال ۱۳۹۰ براساس اعلام فرماندهی نیروی انتظامی استان آذربایجان شرقی برابر با نفر ۸۷۹۴ است.
برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. که بر آن اساس، تعداد حجم نمونه برای جامعه تحقیق مورد نظر ۳۶۸ نفر محاسبه شد؛ اما برای افزودن بر دقت نمونه‌گیری حجم نمونه به ۳۹۰ نفر افزایش داده شد.

ساده انتخاب شده است. و در نهایت از داخل بخش‌های انتخابی نیز سرمایه‌گذاران نیز به روش تصادفی ساده گرینش شده‌اند. اطلاعات گردآوری شده در راستای متغیرهای تحقیق بودند که به صورت جدول زیر تعریف نظری و عملیاتی شده‌اند.

جدول ۱- تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	تعریف نظری	تعریف عملیاتی
گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت	گرایش به معنی یک نظام از تمایلات، عقاید و اعتقادات یک فرد نسبت به پدیده‌های محیط خود است. این نظام از تمایلات و ... در طول زمان در پی تأثیرات محیطی (مثلاً تربیت) و تجربیات (به معنی وسیع آن) شکل‌گیری می‌شود و کم و بیش دارای قوام و دوام می‌باشد (رفیع پور، ۱۳۷۲: ۵).	برای اندازه‌گیری این متغیر از گویه‌های زیر استفاده شده است: محیطی که اکنون در آن سرمایه‌گذاری کرده‌ام محیط مناسبی محسوب نمی‌شود. در فکر انتقال سرمایه به مکان جدید در خارج از استان هستم. اعتقاد دارم که بازدهی و سود سرمایه‌گذاری در استان بیش از هر جای دیگر کشور است. من به خاطر این که در استان آذربایجان شرقی متولد شده‌ام، در این استان سرمایه‌گذاری کرده‌ام. علی‌رغم آگاهی از میزان سود بالا در مناطق کاملاً توسعه یافته، من سرمایه‌گذاری در استان آذربایجان شرقی را ترجیح می‌دهم. اگر فرصت مناسب و مکان مناسب برای سرمایه‌گذاری پیدا کنم، از این استان خواهم رفت. تصمیم جدی دارم که حتماً سرمایه‌ام را از این استان به استان‌ها و مناطق دیگر منتقل نمایم.
رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی	عملکرد در لغت یعنی حالت یا کیفیت کارکرد. عملکرد یک سازه کلی است که بر چگونگی انجام عملیات اشاره دارد. معرفت‌ترین تعریف عملکرد توسط نیلی و همکاران ارائه شده است: «فرایند تبیین کیفیت اثر بخشی و کارایی اقدامات گذشته» (رهنورد، ۱۳۸۷: ۷۹).	در کل از سرمایه‌گذاری در استان آذربایجان شرقی رضایت کافی ندارم. این متغیر با شاخص‌هایی نظیر: گشت‌های منظم و مستمر سواری، گشت‌های منظم و مستمر پیاده، تأمین محیط روانی مناسب جهت فعالیت، تعامل و تفاهم مناسب با سرمایه‌گذاران، اطلاع‌رسانی و خدمات مشاوره‌ای به سرمایه‌گذاران، در دسترس بودن و حضور بموقع پلیس در هنگام نیاز سرمایه‌گذاران، توانایی پیشگیری از جرم و جنایت و آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی، رسیدگی سریع و منظم به درخواست‌ها و شکایات سرمایه‌گذاران، اجرای قانون، امانتداری و درستکاری، نحوه برخورد با سرمایه‌گذاران، دارا بودن دانش حرفه‌ای و مهارت‌های تخصصی، برخورداری از آموزش‌های پیشرفته، دارا بودن اصول اخلاقی، دارا بودن شهرت اجتماعی و اعتبار عمومی، سرعت عمل پلیس در کشف جرم، استفاده از امکانات و تجهیزات پیشرفته برای برقراری نظم و امنیت، سالم‌سازی محیط عمومی از برهم زندگان نظم و امنیت عمومی، حضور سریع و بموقع فوریت‌های پلیس ۱۱۰ در هنگام ضرورت، برخورد عادلانه و بی‌طرفانه و وجود تعداد کافی مأمور اندازه‌گیری شده است
امنیت انتظامی	این نوع امنیت دلالت دارد بر برقراری نظم و امنیت و آسایش فردی و اجتماعی افراد جامعه (زهی، ۱۳۸۹: ۶۹). به عبارت دیگر امنیت انتظامی در برگیرنده دو نوع امنیت دیگر یعنی امنیت فردی و اجتماعی است. ترکیب این دو نوع امنیت باعث ایجاد امنیت انتظامی می‌گردد. پس برقراری نظم و امنیت و آسایش فردی و اجتماعی افراد در قالب قانون و حفظ حرمت و کرامت و قداست ارزش‌های جامعه و مبارزه با قانون‌گریزی یکی از وظایف خطیر و مهم که تحت عنوان امنیت انتظامی مطرح می‌شود.	شاخص‌های اندازه‌گیری امنیت انتظامی عبارتند از: نگرانی از حمل پول و اشیای قیمتی، نگرانی از سوار شدن به خودروهای عمومی، نگرانی از تردد در ساعات شب، نگرانی از همکاری با پلیس، نگرانی از مزاحمت اراذل و اوباش، نگرانی از پارک خودرو در خیابان، نگرانی از تنها ماندن در خانه، نگرانی از ترک منزل به مدت چند روز، نگرانی از تردد فرزندان در کوچه و خیابان، نگرانی در مورد سرقت اطلاعات شخصی و سری، نگرانی از سرقت بخشی از اموال و دارایی، پلیس تا چه حد توانسته است میزان جرایم اجتماعی را در جامعه کنترل نماید، پلیس تا چه حد توانسته است با ناهنجاری‌های اخلاقی مقابله نماید، پلیس تا چه حد توانسته است پارک‌ها و تفرج‌گاه‌ها را از وجود اراذل و اوباش پاک‌سازی نماید، پلیس تا چه حد توانسته است در پاک‌سازی شهرهای استان از معتادان موفق باشد؟، پلیس تا چه حد توانسته است مجرمان باسابقه و معتادان پرخطر را کنترل نماید؟ پلیس تا چه حد توانسته است با مجالس غیر متعارف شبانه مبارزه نماید؟
امنیت روانی سرمایه‌گذار	احساس امنیت به احساس رهایی انسان از اضطراب، بیم و خطر اطلاق می‌شود. در واقع زمانی که فرد احساس کند در جامعه و تعاملات اجتماعی خطری جان، مال یا سلامتی وی را مورد تهدید و تعرض قرار نمی‌دهد، می‌توان گفت فرد دارای احساس امنیت است	این متغیر با گویه‌هایی نظیر بیشتر مردم سرخورده و مایوس هستند؛ حتی سرمایه‌گذاران، امروزه شرایط طوری است که آدم به راحتی نمی‌تواند از آینده سرمایه‌اش مطمئن باشد، این روزها آدم نمی‌داند واقعاً روی چه کسی حساب کند، در زندگی قاعده و قانون مشخصی وجود ندارد، من فکر می‌کنم در شرایط فعلی امکان اینکه آدم پایبند اصول اخلاقی شود وجود ندارد، تلاش من تأثیری در سرنوشت جامعه ندارد، در جامعه ما حرف اول و آخر را پول و پارتی می‌زند، بیشتر اوقات احساس می‌کنم از زندگی بیزارم، گاهی احساس بی‌هدفی در زندگی می‌کنم، نسبت به امور روزانه و عادی احساس بی‌قدرتی و بدبینی می‌کنم اندازه‌گیری شده است
حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذاران	منزلت، راجح یا اعتباری که به گروه خاصی به وسیله اعضای دیگر یک جامعه داده می‌شود (شایان مهر، ۱۳۷۹: ۵۱۱). هر جزئی از تقدیر انسان‌ها که ارزش‌گذاری اجتماعی خاص‌شان و اعتبار اعم از مثبت و منفی تعیین‌کننده آن باشد از موقعیت منزلتی می‌گویند (شایان مهر، ۱۳۷۹: ۵۱۶).	این متغیر نیز با سؤال‌هایی مانند میزان پذیرش سرمایه‌گذار در میان اقشار مختلف جامعه تا چه حد می‌باشد؟ نیروی انتظامی چقدر به سرمایه‌گذاران احترام می‌گذارد؟ سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با سرمایه‌گذاری چقدر به سرمایه‌گذاران ارزش قابل هستند؟ تا چه حد سرمایه‌گذاران به خاطر سرمایه‌گذاری در استان آذربایجان شرقی مورد تکریم قرار گرفتند؟ تا چه حد نگرش‌های منفی به سرمایه‌گذار در میان مردم وجود دارد؟ تا چه حد نگرش‌های منفی به سرمایه‌گذار در میان سازمان‌ها و نهادهای مشاهده می‌شود؟ سنجش شده است.

شده است. دوم؛ میانگین میزان امنیت انتظامی به صورت درصدی ۶۳/۳ درصد است. بنابراین، امنیت انتظامی از نظر سرمایه‌گذاران در سطح متوسط به بالاست. سوم؛ میانگین میزان امنیت روانی در بین سرمایه‌گذاران ۳۲/۳۹ از ۶۶ و تقریباً ۵۴ از ۱۰۰ است. پس سطح امنیت روانی در میان سرمایه‌گذاران نیز متوسط به بالاست. چهارم؛ میانگین متغیر حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذاران از سوی دستگاه‌های مختلف ۱۸/۹۰ از ۳۰ و ۶۳ از ۱۰۰ است. پس می‌توان گفت که میانگین درصدی متغیر حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذاران از سوی دستگاه‌های مختلف در سطح متوسط به بالا قرار دارد. بالاخره، بررسی وضعیت گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان نشان می‌دهد که میزان گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت ۵۵/۱ درصد است. به عبارت دیگر، از هر ۱۰۰ نفر سرمایه‌گذار ۵۵/۱ درصد به مهاجرت از استان تمایل دارند.

نتایج تحلیل همبستگی بین گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان و رضایت از عملکرد نیروی انتظامی، امنیت انتظامی، امنیت روانی و حفظ شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذاران نشان می‌دهند که همه متغیرهای مذکور با گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان همبستگی معنادار و معکوسی دارند. به عبارت دیگر، با افزایش رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی، میزان گرایش آنها به مهاجرت از استان کاهش پیدا می‌کند، اما هر گونه نارضایتی سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی، میزان گرایش آنها را به مهاجرت افزایش می‌دهد. البته، شایان ذکر است که شدت همبستگی مشاهده شده بین این دو متغیر در حد ضعیف است. همچنین، هر گونه افزایش و کاهش در امنیت روانی سرمایه‌گذاران به ترتیب به کاهش و افزایش گرایش آنها به مهاجرت منجر می‌گردد. همین امر در مورد امنیت انتظامی نیز صدق می‌کند، به بیان دیگر، هر گونه بهبود در برقراری امنیت انتظامی توسط نیروی انتظامی

برای اندازه‌گیری متغیرها گویه‌هایی به شرح جدول و برای بررسی اعتبار و پایایی آنها از اعتبار صوری^۱ و آلفای کرونباخ استفاده شده است. براساس نتایج ارزیابی نهایی متخصصان سؤال‌ها دارای اعتبار کافی بوده و همچنین، نتایج تحلیل پایایی^۲ با استفاده از آلفای کرونباخ، به تفکیک متغیرها نشان می‌دهد که پایایی همه متغیرها در سطح بالا و قابل قبولی هستند.

جدول ۲- نتایج تحلیل پایایی متغیرهای تحقیق

نام متغیر	تعداد گویه‌ها	پایایی کل
رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی	۲۰	۰/۹۲۱
امنیت انتظامی	۱۷	۰/۷۸۴
امنیت روانی سرمایه‌گذار	۱۰	۰/۸۳۳
حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذاران	۶	۰/۶۲۱
مهاجرت سرمایه‌گذاران	۸	۷۹۶

یافته‌های تحقیق

نتایج به دست آمده از تحلیل توصیفی متغیرهای زمینه‌ای نشان‌دهنده این است که اکثریت سرمایه‌گذاران مطالعه شده ساکن شهر تبریز بوده و اغلب آنها در بخش صنعتی فعالیت می‌کنند. از حیث وضعیت تأهل، اکثر آنها متأهل و دارای میانگین سنی ۴۲/۵۳ هستند. از نظر تحصیلات بیشتر سرمایه‌گذاران مدرک تحصیلی دیپلم و لیسانس داشته‌اند. علاوه بر آن، تحلیل توصیفی متغیرهای رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی، امنیت انتظامی، امنیت روانی و حفظ شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذاران نشان داد که: نخست؛ میزان رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی در سطح متوسط به بالا قرار داشته است، زیرا میانگین درصدی به مقدار ۵۷/۱۶ درصد برآورد

¹ Face Validity

² Reliability

شان و منزلت آنها در وضعیت مطلوبی قرار بگیرد، به همان میزان گرایش آنها به مهاجرت از استان کمتر می‌شود، اما عدم رعایت شان و منزلت سرمایه‌گذار به تشدید گرایش آنها به مهاجرت منجر خواهد شد.

به کاهش گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان منجر خواهد شد. در نهایت، تحلیل همبستگی بین گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان و حفظ شان و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذاران نشان داد که هر چه سرمایه‌گذاران و

جدول ۳- خلاصه نتایج تحلیل توصیفی وضعیت متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق	میانگین طیفی	سطح متغیرها	میانگین به درصد
رضایت از عملکرد نیروی انتظامی	۵۷/۱۶	در سطح متوسط به بالا	۵۷/۱۶
امنیت انتظامی	۵۱/۲۳	در حد متوسط به بالا	۶۳/۳
امنیت روانی سرمایه‌گذاران	۳۲/۳۹	در حد متوسط به بالا	۵۴
حفظ شان و منزلت سرمایه‌گذار	۱۸/۹۰	در حد متوسط به بالا	۶۳
گرایش به مهاجرت	۲۹/۷۳	در حد متوسط به بالا	۵۵/۱

جدول ۴- نتایج تحلیل همبستگی گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت و رضایت آنها از عملکرد نیروی انتظامی

گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت	رضایت از عملکرد نیروی انتظامی	امنیت انتظامی	امنیت روانی	حفظ شان و منزلت سرمایه‌گذار
ضریب همبستگی	-۰/۲۵۸	-۰/۲۲۰	-۰/۲۹۶	-۰/۲۶۰
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
تعداد مشاهدات	۳۱۵	۳۳۲	۳۵۱	۳۶۰

علاوه بر آن، نتایج شاخص‌های برازش نسبی و مطلق^۱ حکایت از آن دارند که مدل گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت مدل مناسب و مطلوبی تلقی می‌شود. بنابراین، مقادیر همه شاخص‌های برازش مدل برای مدل نهایی گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت در سطح مناسبی قرار داشته و این نیز به معنی مطلوبیت مدل در مطالعه گرایش

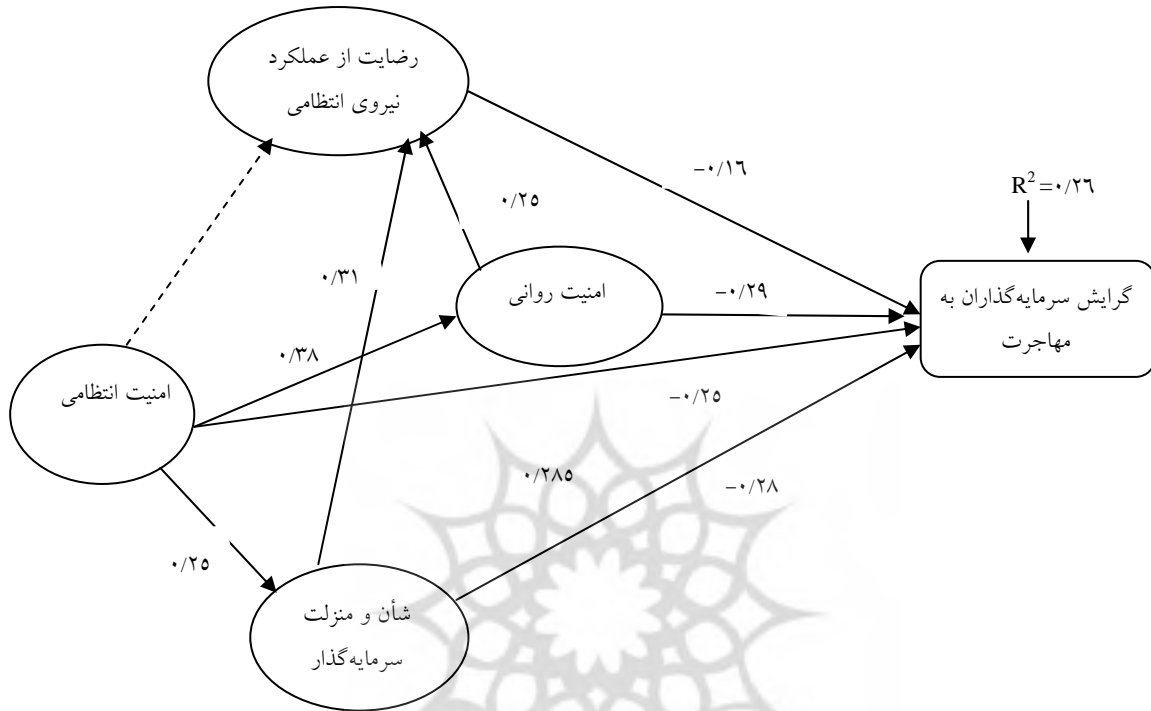
برازش مدل مسیر و معادلات ساختاری گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت

برای تعیین این که آیا مدل اصلاح شده و نهایی گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از برازش مناسب برخوردار است یا نه، از شاخص‌های مختلف موجود در نرم‌افزار لیزرل استفاده شده است. پس از تدوین مدل نهایی گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت شاخص‌های مقادیر کی‌دو، خطا و سطح معنی‌داری مدل نشان‌دهنده مطلوبیت مدل برای تبیین تغییرات گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان است، زیرا کی دو معنادار نبود و مقدار خطای مدل نیز در حد صفر تخمین زده شده است.

^۱ مقادیر شاخص‌های برازش مطلق و برازش نسبی هر چقدر به یک نزدیک شود، به همان میزان مدل برازش شده مدل مناسبی تلقی می‌گردد. مقادیر این شاخص‌ها نباید کمتر از ۰/۹۰ بیاید. در بین شاخص‌های برازش نسبی و مطلق، مقادیر دو شاخص PGFI و PNFI نیز هر چقدر به صفر تمایل پیدا کند، به همان میزان مدل برازش شده مدل مناسبی خواهد بود.

می‌کنند و این مقدار تبیین نیز در سطح مناسب و از لحاظ آماری نیز معنی‌دار است.

سرمایه‌گذاران به مهاجرت است. در مجموع، مدل نهایی ۲۶ درصد از تغییرات گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت را متغیرهایی که در مدل اثر معنی‌داری دارند، تبیین

Chi-Square=۰/۴۵ df= ۱ P-value=۰/۵۰۴۳۴ RMSEA=۰/۰۰۰

مدل ۱- مدل نهایی و اصلاح شده معادلات ساختاری گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت

جدول ۵- شاخص‌های برازش نیکویی مدل نهایی و اصلاح شده معادلات ساختاری گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت

شاخص‌های کلی		شاخص‌های نسبی		شاخص‌های مطلق	
ضریب تبیین R ²	۰/۲۶	NFI	۱/۰	GFI	۱/۰
مقدار T	۱۳/۹۶	NNFI	۱/۰	AGFI	۰/۹۹
کای اسکویئر	۰/۴۵	PNFI	۰/۱۰۰	PGFI	۰/۰۶۷
درجه آزادی	۱	RFI	۰/۹۸		
RMSEA	۰/۰۰۰				
سطح معنی‌داری	۰/۵۰۴۳۴				

عملکرد نیروی انتظامی دارای اثر مستقیم معنی‌داری هستند. بررسی تأثیرات مستقیم متغیرهای مدل نشان می‌دهد که چهار متغیر موجود در مدل بر گرایش

در مدل نهایی و اصلاح شده گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان متغیرهای امنیت انتظامی، امنیت روانی، حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذاران و رضایت از

متغیرهای مدل، امنیت انتظامی بیشترین اثر غیرمستقیم را بر گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان می‌گذارد. با توجه به اثر کل متغیرهای مدل در مجموع می‌توان گفت که مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان، امنیت انتظامی و حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذار محسوب می‌شود. شایان ذکر است که متغیرهای امنیت روانی و راضی بودن از عملکرد نیروی انتظامی نیز در گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت نقش بسزایی دارند و نباید از نقش آنها غافل شد.

سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان اثر معکوس و منفی دارند؛ یعنی با پایین آمدن میزان امنیت انتظامی، امنیت روانی، رضایت از عملکرد نیروی انتظامی و شأن و منزلت سرمایه‌گذاران میزان گرایش آنها به مهاجرت از استان بیشتر می‌گردد. در میان متغیرهای مدل حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذار بیشترین اثر مستقیم را داشته و کمترین اثر مستقیم به متغیر رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی تعلق دارد.

علاوه بر اثر مستقیم معنادار و منفی، متغیرهای مدل تأثیرات منفی و معنادار غیرمستقیم نیز بر گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان دارد. در میان

جدول ۶- تأثیرات متغیرهای مدل معادلات ساختاری بر متغیر درونی اصلی

متغیرها	تأثیرات مستقیم	تأثیرات غیرمستقیم	اثرات کل	ضریب تبیین	مقدار T
امنیت انتظامی	-۰/۲۵	-۰/۲۷	-۰/۵۲		
امنیت روانی	-۰/۲۹	-۰/۰۴	-۰/۲۹		
رضایت از عملکرد نیروی انتظامی	-۰/۱۶	۰	-۰/۱۶	۰/۲۶	۱۳/۹۶
شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار	-۰/۲۸	-۰/۰۵	-۰/۳۳		

بحث و جمع‌بندی

امنیت داخلی و بین‌المللی می‌داند. در همین راستا، دانیل کافمن^۱ و همکارانش کارآمدی نهادهای دولتی را در افزایش سرمایه‌گذاری مهم می‌دانند و مارو^۲ نیز در تحقیق خود کارآمدی دستگاه اداری را در میزان سرمایه‌گذاری خصوصی یکی از عوامل تعیین‌کننده لحاظ می‌کند. زمانی که نهادهای دولتی نظیر نیروی انتظامی بتواند در برقراری امنیت در جامعه عملکرد مناسبی داشته باشد، میزان سرمایه‌گذاری در آنجا بیشتر و مهاجرت سرمایه و سرمایه‌گذار نیز کمتر می‌شود.

مؤلفه دیگر که با گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت در ارتباط است، امنیت انتظامی و امنیت روانی می‌باشد.

نتایج به دست آمده در این تحقیق نشان می‌دهد یکی از مؤلفه‌هایی که با میزان گرایش و تمایل سرمایه‌گذاران به مهاجرت همستگی معنی‌داری داشت، متغیر رضایت از عملکرد نیروی انتظامی است. همچنانکه تحقیق زهی (۱۳۸۹) نشان داد که امنیت انتظامی ارتباط مستقیم با میزان سرمایه‌گذاری داشته و سرمایه‌گذاری و یا عدم سرمایه‌گذاری در هر مکانی، بر برقراری نظم و امنیت و آسایش فردی و اجتماعی دلالت دارد. همچنین، حسن‌زاده بحرینی (۱۳۸۴) عوامل ناامن‌کننده محیط سرمایه‌گذاری و کسب و کار در ایران را در شش حوزه مسایل اقتصادی، سیاسی، حقوقی، قضایی، عملکرد دولتی و

¹ D.Goffman

² Murrow

نیاز به ایمنی و امنیت برطرف باشد، آنجا مکان مناسبی برای زندگی و کار است.

مؤلفه مهم جامعه‌شناختی گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت که اغلب نظریه‌پردازان و محققان نیز به آن اشاره داشته‌اند، حفظ شأن و منزلت سرمایه‌گذار است. نیاز به احترام یکی از نیازهای اصلی در نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو تلقی می‌شود. همچنین، در نظریه جاذبه و دافعه کم توجهی و حفظ نشدن شأن و منزلت سرمایه‌گذار به عنوان عوامل رانشی مطرح شده است. همچنین، در تحقیقات انجام شده نیز بر حفظ شدن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار به عنوان عامل اصلی سرمایه‌گذاری صحنه گذاشته شده است. برای مثال، رئیس دانا (۱۳۷۰) مقام و منزلت اجتماعی و رهبر و همکاران (۱۳۸۶)، فرهودی‌نیا (۱۳۸۹)، رحمانی (۱۳۸۹) و بیگی بر طرز رفتار و پذیرش محلی، تکریم سرمایه‌دار، ذهنیت‌های منفی نسبت به سرمایه‌گذار به عنوان عوامل مهم تأکید کرده‌اند.

پیشنهادهای

آنچه از نتایج تحقیق بر می‌آید، این است که همه متغیرهای تحقیق در گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت مؤثر هستند و اغلب نیز همبستگی معکوسی دارند. به عبارت دیگر، وجود رضایت بالای سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی، امنیت انتظامی، امنیت روانی و حفظ شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار به عنوان عوامل کششی و جذب کننده عمل می‌کنند و عدم رضایت از عملکرد نیروی انتظامی، عدم وجود سرمایه اجتماعی، امنیت انتظامی و امنیت روانی، عدالت اجتماعی، عدم حفظ شأن و منزلت اجتماعی سرمایه‌گذار، نیز به عنوان عوامل رانشی و دفع کننده عمل

بر حسب نتایج تحقیق بین امنیت انتظامی، امنیت روانی و مهاجرت سرمایه‌گذاران همبستگی معکوسی وجود دارد. این یافته تحقیق با بسیاری از یافته‌های تحقیقات قبلی و نظریه‌های حوزه مهاجرت همسوست. بدین صورت که حسین‌زاده بحرینی (۱۳۸۴) در تحقیق خود سرمایه‌گذاری را تابع امنیت دانسته و ادعا کرده است که محیط امن و دارای امنیت جذب کننده سرمایه و محیط ناامن دفع کننده سرمایه و سرمایه‌گذار است؛ نکته‌ای که در نظریه جاذبه و دافعه بر آن تأکید بسیار شده است. همچنین، زهی (۱۳۸۹) در تحقیق خود بیان کرده است که امنیت انتظامی که به برقراری نظم و امنیت و آسایش فردی و اجتماعی افراد جامعه دلالت دارد، ارتباط مستقیم با میزان سرمایه‌گذاری دارد. داوودی و شاهمردی (۱۳۸۴) نیز در راستای تحقیق زهی ادعا می‌کنند که امنیت و ثبات سیاسی به عنوان یکی از عوامل جذب کننده سرمایه‌گذاری عمل می‌کند. در نظریه جاذبه و دافعه از وجود امنیت در سطح مناسب به عنوان جاذبه و از نبود امنیت به عنوان دافعه می‌توان نام برد. شولتز و ساستاد در مهاجرت از هزینه‌های اقتصادی و هزینه‌های روانی با عنوان امنیت روانی بحث می‌کنند و معتقدند که امنیت روانی تعیین کننده ترجیح یک مکان به مکان دیگر است. ساستاد اظهار می‌کند که مهاجرت زمانی اتفاق می‌افتد که در مبدأ هزینه واقعی مهاجرت کمتر از درآمد قابل انتظار باشد. در نظریه وی هزینه‌های مهاجرت شامل هزینه‌های پولی مستقیم، هزینه‌های پولی غیرمستقیم و هزینه‌های روانی است که مجموع آنها را هزینه‌های واقعی مهاجرت می‌نامند. در همین راستا، مازلو یکی از نیازهای اساسی انسان را نیاز به امنیت می‌داند و معتقد است امنیت یکی از بنیادی‌ترین نیاز بشر است. هر کجا امنیت حاکم باشد و

می‌تواند گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت از استان را کاهش دهد.

آخرین پیشنهاد و مهمترین پیشنهاد این مقاله برای کاهش گرایش سرمایه‌گذاران به مهاجرت، این است که در شهرک‌های سرمایه‌گذاری پاسگاه‌ها و کلانتری‌هایی برای برقراری امنیت تأسیس گردد. سرمایه‌گذاران ادعا می‌کردند که به دلیل عدم حضور پلیس در شهرک‌ها امنیت در آنها در سطح پایین‌تری قرار دارد و خود سرمایه‌گذاران با نگرهبان‌هایی که به کار گرفته‌اند، نمی‌توانند امنیت محیط سرمایه‌گذاری را تأمین نمایند، بنابراین، این کار لازم و ضروری است. ایجاد چنین پاسگاه‌هایی در سطح شهرک‌های صنعتی و عملکرد مناسب آنها می‌تواند مؤلفه‌های امنیتی در حوزه سرمایه‌گذاری را تقویت نماید. البته، شایان ذکر است که تصمیم‌نهایی در این خصوص پس از امکان‌سنجی تأسیس کلانتری و یا پاسگاه در شهرک‌ها توسط مقامات مسؤول گرفته می‌شود. در یک دیدگاه کلی شناسایی موارد دفع‌کننده سرمایه‌گذار (مسایل و مشکلات) و موارد جذب‌کننده آنان (فرصت‌ها و امتیازات) در حیطه فعالیت‌های پلیس می‌تواند به کنترل و کاهش میزان مهاجرت سرمایه‌گذاران از استان منجر گردد.

منابع

- افضلی ابرقویی، وجیهه و نوشین خانی قریه‌گپی. (۱۳۸۹). «علل و آثار فرا سرمایه در اقتصاد ایران»، *روزنامه دنیای اقتصاد*، ش ۲۰۹۴، مورخ ۲۰، ۱۲، ۸۹، ص ۲۸.
- بحرینی، حسین‌زاده. (۱۳۸۴). «عوامل مؤثر بر امنیت سرمایه‌گذاری در ایران»، *مجله جستارهای اقتصادی، مرکز تحقیقات حوزه و دانشگاه*، جلد ۱، ش ۲، ص ۱۰۹-۱۵۶.

خواهند کرد. بر همین اساس، پیشنهادهای زیر برای کاهش گرایش سرمایه‌گذاران استان آذربایجان شرقی به مهاجرت در چندین بند مطرح می‌شود. امید است با انجام پیشنهادهای مطرح شده بتوان مهاجرت سرمایه‌گذاران و یا نخبگان اقتصادی استان را کاهش داد.

امنیت روانی، انتظامی و رضایت سرمایه‌گذاران از عملکرد نیروی انتظامی، از عواملی هستند که به شدت میزان گرایش سرمایه‌گذاران را به مهاجرت کاهش می‌دهند. در همین راستا، پیشنهادهایی به شرح زیر تدوین می‌شود:

برقراری گشت‌های منظم و مستمر سواری و پیاده در شهرک‌های صنعتی، در دسترس بودن و حضور بموقع پلیس در هنگام نیاز سرمایه‌گذاران، رسیدگی سریع و منظم به درخواست‌ها و شکایات سرمایه‌گذاران، حضور سریع و بموقع فوریت‌های پلیس ۱۱۰ در هنگام ضرورت، تعامل و تفاهم مناسب با سرمایه‌گذاران، دارا بودن دانش حرفه‌ای و مهارت‌های تخصصی در خصوص مسایل مبتلا به سرمایه‌گذاران و - استفاده از امکانات و تجهیزات پیشرفته برای برقراری نظم و امنیت به گسترش امنیت انتظامی و روانی در سطح جامعه کمک کرده و در نهایت به سرمایه‌گذاران چنین القا می‌شود که پلیس و نیروی انتظامی همیشه حافظ جان و مال مردم و سرمایه‌گذار هستند. همچنین عملکرد مناسب نیروی انتظامی در برقراری امنیت باعث می‌گردد که سرمایه‌گذار نگران جان و مال خود نباشد و در صورت لزوم با علاقه وافر در برقراری نظم و امنیت به نیروی انتظامی کمک نماید.

همچنین، انتخاب رویکرد جامعه محور در برخورد با سرمایه‌گذاران و القای این دیدگاه به سرمایه‌گذار که پلیس حافظ جان و مال سرمایه‌گذار است، نه تهدیدی علیه آنها، برخورد جدی با قانون‌شکنان و تبعیض قایل‌شوندگان در حوزه سرمایه‌گذاری، از جمله راهکارهای دیگری است که

- برومند، شهرزاد. (۱۳۸۷). «فساد و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و رشد اقتصادی»، فصلنامه اقتصاد مقداری، دوره ۵، ش ۲، ۱۰۷-۱۲۹.
- بیگی، احمد علی رضا. (۱۳۸۹). «امنیت، سرمایه‌گذاری، چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰۴»، همایش ملی سرمایه‌گذاری و امنیت، مقالات برگزیده، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان آذربایجان شرقی، تبریز، ص ۲۶۶-۲۸۴.
- تقوی، نعمت‌الله. (۱۳۷۱). مهاجرت‌های روستا-شهری: درآمدی جامعه‌شناختی بر نظریه‌ها، تبریز، انتشارات ستوده.
- تقوی، نعمت‌الله. (۱۳۸۴). بررسی مهاجرت‌های میان منطقه‌ای-دورن منطقه‌ای و مهاجرت‌های روستا-شهری در استان آذربایجان شرقی تبریز، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی آذربایجان شرقی.
- حاج‌حسینی، حسین. (۱۳۸۵). سیری در نظریه‌های مهاجرت، فصلنامه راهبرد، ش ۴۱، پاییز، صص ۳۵-۴۶.
- حاجی‌یوسفی، امیرمحمد و سمیه بهمرد. (۱۳۸۵). «چرایی مهاجرت نخبگان ایران پس از پایان جنگ تحمیلی»، پژوهشنامه علوم سیاسی، ش ۴، پاییز، صص ۲۷-۶۸.
- داودی، پرویز و شمردی اکبر. (۱۳۸۴). «عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی در اقتصاد ایران و ۴۶ کشور در چهار چوب الگوی تلفیقی»، فصلنامه پژوهش اقتصاد ایران، ش ۲۰، صص ۸۱-۱۱۳.
- دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی. (۱۳۹۰). میزگرد امنیت، سرمایه‌گذاری و مهاجرت، تبریز، انتشارات فرماندهی نیروی انتظامی استان آذربایجان شرقی. صص ۲۶۵-۲۹۱.
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۲). سنجش گرایش روستائیان نسبت به جهاد سازندگی و عوامل مؤثر بر آن: پژوهشی در سه استان: اصفهان، فارس و خراسان، تهران: مرکز تحقیقات روستایی وزارت جهاد سازندگی.
- رهبر، فرهاد، مظفری خامنه، فرشید و محمدی، شاپور. (۱۳۸۶). «موانع سرمایه‌گذاری و تأثیر آن بر رشد اقتصادی در ایران»، مجله تحقیقات اقتصادی، ش ۸۱، زمستان، صص ۱۱۱-۱۳۸.
- رهنورد، فرج‌اله. (۱۳۸۷). «عوامل مؤثر بر ارتقای عملکرد سازمان‌های بخش دولتی ایران»، پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی مدیریت، سال هشتم، ش ۴، صص ۷۷-۱۰۰.
- زاهد زاهدانی، سید سعید. (۱۳۶۵). «نظریه‌ای در مورد مهاجرت با توجه به نمونه ایران»، نشریه علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، پاییز، ش ۵، صص ۱-۱۸.
- زنجانی، حبیب‌الله. (۱۳۸۰). مهاجرت، تهران، سمت.
- زهی، تقی. (۱۳۸۹). «نقش امنیت پایدار در سرمایه‌گذاری، همایش ملی سرمایه‌گذاری و امنیت»، مقالات برگزیده، دفتر تحقیقات کاربردی

- فرماندهی انتظامی استان آذربایجان شرقی تبریز، صص ۳۶-۶۳.
- شایان مهر، علیرضا. (۱۳۷۹). *دائرةالمعارف علوم اجتماعی*، تهران: انتشارات کیهان.
- صالحی عمران، ابراهیم. (۱۳۸۵). «بررسی نگرش اعضای هیأت علمی نسبت به علل مهاجرت نخبگان به خارج از کشور»، *نامه علوم اجتماعی*، ش ۲۸، صص ۵۶-۸۰.
- عبیری، غلامحسین. (۱۳۸۶). «امنیت سرمایه‌گذاری»، *مجله بانک و اقتصاد*، ش ۷۰، صص ۵۸-۶۲.
- فرویدی‌نیا، حسن. (۱۳۸۹). «نقش وکیل مدافع در امنیت سرمایه‌گذاری»، *همایش ملی سرمایه‌گذاری و امنیت، مقالات برگزیده، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان آذربایجان شرقی، تبریز*، صص ۲۹-۳۵.
- لهسایی‌زاده، عبدالعلی. (۱۳۶۸). *نظریات مهاجرت*، شیراز: انتشارات نوید.
- الماسی، مسعود. (۱۳۸۴). *سنجش نگرش دانشجویان نسبت به مهاجرت مغزها*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، گروه جامعه‌شناسی.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۶۵). *نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان آذربایجان شرقی*، تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- _____ . (۱۳۷۵). *نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان آذربایجان شرقی*، تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- _____ . (۱۳۸۵). *نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان آذربایجان شرقی*، تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- _____ . (۱۳۹۰). *نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان آذربایجان شرقی*، تهران: انتشارات مرکز آمار ایران.
- بوزان، باری. (۱۳۷۸). *مردم، دولت‌ها و هراس*، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ اول.
- صبوری، رباب. (۱۳۸۹). *بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان شاغل در محیط کاری سازمان‌ها و ادارات دولتی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۰). *معنای مدرنیت ترجمه: علی اصغر سعیدی*، تهران: انتشارات کویر.
- نویدنیانیا، منیژه. (۱۳۸۲). «درآمدی بر امنیت اجتماعی»، *فصلنامه مطالعات راهبردی*، سال ششم، ش ۱۹، تهران.
- Erb, Claude B. Campbell R. Harvey and Tadas E. Viskanta (2000) *The Risk and Expected Returns of African Equity Investment*, in Paul Collier and Catherine Pattillo, Eds. *Investment and Risk in Africa*, London, McMillan.
- Johnson, Simon. John, McMillan and Christopher Wooldruff (2002) "Property Rights and Finance", *American Economic Review*, 92(5).
- Poirson, Helen (1998) *Economic Security, Private Investment and Growth in Developing Countries*, IMF Working Paper WP/9814.
- Venturini, A. (2004) *Post-War Migration in Southern Europe. An Economic Approach*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Zimmermann, K. F. (1995) "European Migration: Push and Pull", *Proceedings of the World Bank Annual Conference on Development Economics 1994*, *World Bank Economic Review*, and *World Bank Research Observer*, pp. 313-342.